

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

**Αριθμός Γνωμοδότησης 90/2025
ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
(ΣΤ΄ Τμήμα)**

Συνεδρίαση της 26ης Νοεμβρίου 2025

Σύνθεση:

Πρόεδρος: Κωνσταντίνος Γεωργιάδης, Αντιπρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Μέλη: Νικόλαος Καραγιώργης, Αντώνιος Παπαγεωργίου, Μαρία Δεληγιάννη, Μαρία Μπασδέκη, Σπυρίδων Κουλούρης, Παναγιώτα Παρασκευοπούλου, Σοφία Διαμαντοπούλου, Ουρανία Μενδρινού, Σοφία Μπίκου, Νομικοί Σύμβουλοι του Κράτους.

Εισηγήτρια: Νάταλη-Χριστίνα Π. Σαμαρά, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ. (γνώμη χωρίς ψήφο).

Αριθμός Ερωτήματος: Το από 17-06-2025 και με αριθ. πρωτ. 869810/2025 έγγραφο της Διεύθυνσης Αναγκαστικών Μέτρων Είσπραξης και Νομικής Υποστήριξης του Κέντρου Είσπραξης Ασφαλιστικών οφειλών (Κ.Ε.Α.Ο.) του ε - Ε.Φ.Κ.Α, που υπογράφεται από τον Υποδιοικητή του ε - Ε.Φ.Κ.Α.

Περίληψη Ερωτήματος: Ερωτάται, ενόψει του εκτιθέμενου στο έγγραφο του ερωτήματος πραγματικού:

α. Εάν στην περίπτωση των οφειλών της αστικής επαγγελματικής εταιρείας δικηγόρων του ν. 4194/2013, με την επωνυμία «Χ. & Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία», οι οποίες γεννήθηκαν πριν από την 23-07-2021 και οι οποίες δεν

ρυθμίζονται από τις διατάξεις του άρθρου 187 του ν. 4820/2021, εφαρμόζονται οι διατάξεις περί αλληλέγγυας και εις ολόκληρον ευθύνης των εταίρων αυτής, βάσει των διατάξεων του άρθρου 258 του ν. 4072/2012, ανεξάρτητα από το αν αυτοί άσκησαν ή μη διαχείριση στην εταιρεία.

β. Εάν για τις οφειλές της ίδιας ως άνω Δικηγορικής Εταιρείας, οι οποίες γεννήθηκαν μετά την 23-07-2021, ευθύνονται, βάσει των διατάξεων του άρθρου 31 του ν. 4321/2015 (στις οποίες παραπέμπουν οι διατάξεις του άρθρου 187 του ν. 4820/2021), μόνο οι εταίροι που άσκησαν διαχείριση, κατά το χρονικό διάστημα που κατέστησαν ληξιπρόθεσμες οι εν λόγω οφειλές.

Στο παραπάνω ερώτημα, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (ΣΤ΄ Τμήμα) γνωμοδότησε, ομόφωνα, ως εξής:

Ιστορικό

Από το έγγραφο του ερωτήματος και τα στοιχεία που το συνοδεύουν, προκύπτουν τα παρακάτω:

1. Σύμφωνα με το από 19.12.2024 πιστοποιητικό του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, η αστική επαγγελματική εταιρεία δικηγόρων του ν. 4194/2013, με την επωνυμία «Χ. και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία», συστάθηκε το μήνα Ιούνιο του έτους 2015. Το καταστατικό της υποβλήθηκε προς έγκριση στον Δ.Σ.Α. και πράγματι, εγκρίθηκε από αυτόν με την από 18.06.2015 απόφασή του, η οποία τοιχοκολλήθηκε στα γραφεία της έδρας του Δ.Σ.Α. και επιπροσθέτως, δημοσιεύθηκε στη σελίδα 1175 του Τόμου 63 του Τεύχους 5 (Ιούνιος 2015) του Νομικού Βήματος και έτσι έλαβε νομική προσωπικότητα, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 49 παρ. 6 του Κώδικα Δικηγόρων (ν. 4194/2013). Κατά τον χρόνο σύστασης της εταιρείας (24.06.2015) συμμετείχαν σε αυτή, ως εταίροι, ο Γ. Χ. και η Ε.Γ. Ειδικότερα, ο Γ.Χ. είχε την ιδιότητα του διαχειριστή και νομίμου εκπροσώπου της εταιρείας, ενώ η Ε.Γ. την ιδιότητα του απλού μέλους, όπως προκύπτει από την από 17.03.2025 Βεβαίωση Ιστορικού Μεταβολών Συμμετοχών Ατομικής Επιχείρησης της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (Α.Α.Δ.Ε.).

2. Την 07.02.2024, κατόπιν σύγκλησης της έκτακτης Γενικής Συνέλευσης της εταιρείας, αποφασίσθηκε - μεταξύ άλλων - η αποχώρηση της εταίρου Ε.Γ. από αυτήν και σε πιστοποίηση αυτού, συντάχθηκε το υπ' αριθ. 002/2024 Πρακτικό, το οποίο υποβλήθηκε προς έγκριση στον Δ.Σ.Α. Δυνάμει δε της από 14.02.2024 απόφασης του Δ.Σ. του Δ.Σ.Α., έγινε δεκτή η σχετική τροποποίηση του καταστατικού της ως άνω δικηγορικής εταιρείας και η σχετική απόφαση τοιχοκολλήθηκε και δημοσιεύθηκε στο Νομικό Βήμα. Ταυτόχρονα, κατόπιν υποβολής της υπ' αριθ. πρωτ. Α555/17.03.2025 Δήλωσης Μεταβολής Στοιχείων Εργοδότη στο Τοπικό Υποκατάστημα του e-ΕΦΚΑ Κηφισίας, από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Ε.Γ., έλαβαν χώρα και οι απαραίτητες μεταβολές στο Μητρώο του e-ΕΦΚΑ και καταχωρήθηκε η αποχώρηση της εταίρου Ε.Γ., με ημερομηνία μεταβολής την 07.02.2024.

3. Όπως εκτίθεται στο έγγραφο του ερωτήματος, η Ε.Γ. εισήλθε στην εταιρεία, ως εταίρος, την 24.06.2015 και εξήλθε από αυτή στις 07.02.2024, ενώ καθ' όλη την διάρκεια του προαναφερόμενου διαστήματος δεν άσκησε καθήκοντα διαχείρισης, ενώ ο Γ.Χ. εισήλθε στην εταιρεία, ως εταίρος, κατά τον χρόνο σύστασής της και δεν έχει εξέλθει μέχρι σήμερα από αυτήν, ενώ, καθ' όλη την διάρκεια του χρονικού αυτού διαστήματος, ασκούσε, παράλληλα και καθήκοντα διαχειριστή.

4. Στις 18.03.2025, η Ε.Γ. απευθύνθηκε, μέσω του εξουσιοδοτηθέντος προς τούτο λογιστή της, στη Διεύθυνση Αναγκαστικών Μέτρων Είσπραξης και Νομικής Υποστήριξης του ΚΕΑΟ, με μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, στο οποίο εξέθετε ότι προσπάθησε να λάβει βεβαίωση ασφαλιστικής ενημερότητας, προκειμένου να προβεί σε πώληση ακινήτου, πλην, όμως, αυτό δεν κατέστη εφικτό. Ότι, ακολούθως, εξέδωσε βεβαίωση οφειλής, ώστε να διαπιστώσει το είδος των εκκρεμών οφειλών στο όνομά της, και στη βεβαίωση αυτή αναφερόταν ότι δεν υφίσταντο προσωπικές οφειλές, όμως υπήρχε εκκρεμής οφειλή της προαναφερθείσας δικηγορικής εταιρείας, της οποίας είχε υπάρξει απλό μέλος. Ανέφερε δε ότι ουδέποτε υπήρξε διαχειρίστρια της δικηγορικής εταιρείας «Χ. και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία» και ως εκ τούτου, δεν έχει ευθύνη για τις οφειλόμενες από αυτήν ληξιπρόθεσμες ασφαλιστικές οφειλές από απασχόληση μισθωτών, συνολικού ποσού έξι χιλιάδων εκατόν ενενήντα επτά ευρώ και σαράντα οκτώ λεπτών (6.197,48€), χρονικής περιόδου ασφάλισης από τον μήνα Φεβρουάριο του έτους 2020 έως τον μήνα Δεκέμβριο του έτους 2023.

5. Ειδικότερα, η Ε.Γ. προέβαλε τον ισχυρισμό ότι, δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 187 του ν. 4820/2021, με τις οποίες τροποποιήθηκαν πρόσφατα οι διατάξεις της παραγράφου 5 του άρθρου 54 του ν. 4194/2013, ευθύνη για την καταβολή των σχετικών οφειλών έχει μόνο ο διαχειριστής της εταιρείας (ήτοι ο Γ. Χ.), ενώ η ίδια, ως απλό μέλος, έχει πλέον απαλλαγεί από τη σχετική υποχρέωση. Τέλος, υπέβαλε εκ νέου αίτηση για έκδοση βεβαίωσης ασφαλιστικής ενημερότητας. Επί της αίτησης αυτής, εστάλη η από 04.04.2025 απορριπτική απάντηση του Αναπληρωτή προϊσταμένου του Γ' Τμήματος της προαναφερθείσας Διεύθυνσης της Κεντρικής Υπηρεσίας του Κ.Ε.Α.Ο.

6. Την 30.05.2025, ακολούθησε νεότερη αλληλογραφία του λογιστή της Ε.Γ., με την οποία διαβιβάσθηκε στην Υπηρεσία το υπ' αριθ. πρωτ. 84/29.05.2025 Σημείωμα του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών (που εκδόθηκε κατόπιν υποβολής του υπ' αριθ. πρωτ. 6099/20.5.2025 ερωτήματος της Ε.Γ.) και ζητήθηκε εκ νέου «να ανακληθεί η καταχώρηση ευθύνης της κ. Γ. ως οφειλέτιδος» και «να χορηγηθεί άμεσα ασφαλιστική ενημερότητα, καθώς δεν συντρέχει νόμιμος λόγος μη έκδοσης». Με το προσκομισθέν σημείωμα του Δ.Σ.Α., επιχειρείται ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 187 του ν. 4820/2021, με το οποίο αντικαταστάθηκε η παράγραφος 5 του άρθρου 54 του Κώδικα Δικηγόρων (ν. 4194/2013) και διατυπώνεται η άποψη ότι: *«Ενόψει των ανωτέρω, αντίθετα με τη θέση της Διοίκησης (Κ.Ε.Α.Ο.) περί προσωπικής και αλληλέγγυας ευθύνης απλού εταίρου για ασφαλιστικές εισφορές της εταιρείας, δυνάμει του άρθρου 31 του ν. 4321/2015, φρονούμε ότι ο απλός εταίρος δικηγορικής εταιρείας, που δεν διαθέτει εξουσία εκπροσώπησης ούτε διοικητική ιδιότητα, δεν υπάγεται στα περιοριστικώς αναφερόμενα πρόσωπα που ευθύνονται για εταιρικά χρέη έναντι του Δημοσίου και για εισφορές εργαζομένων προς φορείς κοινωνικής ασφάλισης»*.

7. Ωστόσο, η Διεύθυνση Αναγκαστικών Μέτρων Είσπραξης και Νομικής Υποστήριξης του Κ.Ε.Α.Ο. ενέμεινε στην προηγουμένως εκφρασθείσα άποψή της, τονίζοντας εκ νέου ότι η Ε.Γ. παραμένει ευθυνόμενη για τις σχετικές ασφαλιστικές οφειλές της προαναφερόμενης δικηγορικής εταιρείας, με μόνη την ιδιότητα της εταίρου, έστω και αν δεν ασκούσε καθήκοντα διαχείρισης σε αυτή και ότι δεν είναι δυνατή η χορήγηση της αιτηθείσας βεβαίωσης ασφαλιστικής ενημερότητας.

8. Κατόπιν των ανωτέρω, η Υπηρεσία απέστειλε στο Γραφείο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους στον e - Ε.Φ.Κ.Α. το υπό κρίση ερώτημα, την 20.06.2025. Την 26.09.2025, το ερώτημα μεταχρεώθηκε στη νυν εισηγήτρια και την 29.09.2025, εστάλη προς την ερωτώσα υπηρεσία το υπ' αριθ. πρωτ. 412-3271/2025 έγγραφο της εισηγήτριας, με αίτημα συμπλήρωσης του φακέλου του ερωτήματος. Σε απάντηση αυτού, η ερωτώσα υπηρεσία έστειλε στο Γραφείο Ν.Σ.Κ. στον e-ΕΦΚΑ, αρχικά το υπ' αριθ. πρωτ. 1550047/03.10.2025 έγγραφο και ακολούθως, το υπ' αριθ. πρωτ. 1768106/31.10.2025 νεότερο έγγραφο, με συνημμένα τα αιτηθέντα στοιχεία.

Νομοθετικό πλαίσιο

9. Με τα άρθρα 249, 258, 270 και 294 του ν. **4072/2012** (Α' 86), όπως η παράγραφος 4 του άρθρου 294 προστέθηκε με το άρθρο 103 του ν. 4605/2019 (Α' 52), τα οποία άρθρα εντάσσονται στο 7^ο Μέρος του ανωτέρω νόμου, υπό τον τίτλο: «Προσωπικές Εμπορικές Εταιρείες», ορίζονται τα εξής:

«Άρθρο 249

Έννοια, εφαρμοζόμενες διατάξεις

1. Ομόρρυθμη είναι η εταιρεία με νομική προσωπικότητα που επιδιώκει εμπορικό σκοπό και για τα χρέη της οποίας ευθύνονται παράλληλα όλοι οι εταίροι, απεριόριστα και εις ολόκληρον.
2. Εφόσον δεν υπάρχει ειδική ρύθμιση στο παρόν κεφάλαιο, εφαρμόζονται στην ομόρρυθμη εταιρεία οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα για την εταιρεία, με εξαίρεση τις διατάξεις των άρθρων 758 και 761 του Αστικού Κώδικα.».

«Άρθρο 258

Ευθύνη εταίρων

1. Συμφωνία για περιορισμό ή αποκλεισμό της ευθύνης των εταίρων κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 249 δεν ισχύει έναντι των τρίτων.
2. Ο εταίρος που ενάγεται για εκπλήρωση εταιρικής υποχρέωσης, μπορεί να προβάλλει ενστάσεις που δεν θεμελιώνονται στο πρόσωπο του, μόνον εφόσον θα μπορούσαν να προβληθούν από την εταιρεία.
3. Ο εταίρος που εισέρχεται στην εταιρεία ευθύνεται απεριόριστα και εις ολόκληρον και για τα υπάρχοντα πριν από την είσοδο του εταιρικά χρέη. Αντίθετη συμφωνία δεν ισχύει έναντι των τρίτων».

«Άρθρο 270

Αστική Εταιρεία με νομική προσωπικότητα

- «1. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου, με εξαίρεση εκείνη της παρ. 3 του άρθρου 251¹, εφαρμόζονται αναλόγως και στην αστική εταιρεία με νομική προσωπικότητα.
2. Οι ειδικές διατάξεις για τις επαγγελματικές εταιρείες εξακολουθούν να ισχύουν».

«Άρθρο 294

Μεταβατικές διατάξεις

1. Ο παρών νόμος εφαρμόζεται και στις εταιρείες, οι οποίες κατά την έναρξη της ισχύος του δεν τελούν σε εκκαθάριση ή σε πτώχευση.
2. Από την έναρξη ισχύος του παρόντος καταργούνται οι διατάξεις των άρθρων 18 - 28, 38, 39, 47 - 50 και 64 του Εμπορικού Νόμου.
3. Οι ομόρρυθμες ή ετερόρρυθμες εμπορικές εταιρείες που λειτουργούν κατά την έναρξη της ισχύος του παρόντος νόμου υποχρεούνται εντός εξαμήνου να προβούν σε καταχώριση της σχετικής εταιρικής σύμβασης στο Γ.Ε.ΜΗ., κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 251.
- 4.α. Σε εταιρεία του άρθρου 270, οι εταίροι ευθύνονται για τις υποχρεώσεις της μέχρι του ποσού της εταιρικής μερίδας τους, όταν η είσοδός τους στην εταιρεία και η γένεση των υποχρεώσεων έλαβαν χώρα πριν την έναρξη ισχύος του παρόντος² και δεν συμμετείχαν καθ' οιονδήποτε τρόπο στη διοίκηση και διαχείριση της εταιρείας.
- β. Η ρύθμιση αυτή καταλαμβάνει και τις εκκρεμείς ενώπιον των Δικαστηρίων υποθέσεις».

10. Εξάλλου, στο Τμήμα Γ' του ν. 4194/2013 (Α' 208 – **Κώδικας Δικηγόρων**), το οποίο φέρει τίτλο: «Δικηγορικές Εταιρείες» και ειδικότερα, στο άρθρο 49 παρ. 1 και 6 και στο άρθρο 50 παρ. 1, 2 και 4 αυτού, ορίζονται τα εξής:

¹ Αφορά θέματα δημοσιότητας στο Γενικό Εμπορικό Μητρώο – (Γ.Ε.ΜΗ.).

² Σύμφωνα δε με το άρθρο 330 του ν. 4072/2012: «2. Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ημερομηνία δημοσίευσης: 11.4.2012), πλην των Κεφαλαίων Δ', Η', Θ' και ΙΑ' του ΜΕΡΟΥΣ ΤΡΙΤΟΥ του παρόντος νόμου που αρχίζει έξι (6) μήνες μετά την ημερομηνία αυτή, του άρθρου 232 που αρχίζει από 1.7.2012 και όπου ορίζεται διαφορετικά από τις επί μέρους διατάξεις».

«Άρθρο 49**Ίδρυση Δικηγορικής Εταιρείας - Έδρα - Υποκαταστήματα – Νομική προσωπικότητα - Εταιρική επωνυμία**

1. Αστική Επαγγελματική Δικηγορική εταιρεία (στο εξής η «Δικηγορική Εταιρεία» ή η «Εταιρεία») επιτρέπεται να συσταθεί μόνο μεταξύ εν ενεργεία δικηγόρων (στο εξής οι «Εταίροι») με αποκλειστικό σκοπό την παροχή δικηγορικών υπηρεσιών (οπουδήποτε, εντός ή εκτός Ελλάδος) και τη διανομή αποκλειστικά μεταξύ των Εταίρων (κατά τη μέθοδο, που θα συμφωνούν κατά την αδέσμευτη κρίση τους) των συνολικών κερδών, που θα προκύπτουν από τη δραστηριότητα της εταιρείας.

2..., 3..., 4..., 5...,

6. Η Δικηγορική Εταιρεία αποκτά νομική προσωπικότητα από την εγγραφή της στο Μητρώο Εταιρειών του Δικηγορικού Συλλόγου της έδρας της ή από την πάροδο άπρακτης της προθεσμίας που προβλέπεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 50».

«Άρθρο 50**Καταστατικό Δικηγορικής Εταιρείας και διαδικασία έγκρισής του**

1. Για τη σύσταση της Δικηγορικής Εταιρείας απαιτείται έγγραφο (Καταστατικό), το οποίο υπογράφεται από όλους τους ιδρυτές Εταίρους. Το Καταστατικό περιλαμβάνει τουλάχιστον: α) το σκοπό, την επωνυμία και την έδρα της Εταιρείας, β) τα ονόματα και τις διευθύνσεις των Εταίρων, γ) τους όρους της εισόδου, της αποχώρησης και της αποβολής των Εταίρων, δ) τον αριθμό των μεριδίων εκάστου εταίρου και τη μέθοδο διανομής των καθαρών κερδών, ε) τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εταίρων, στ) τον τρόπο διοίκησης της Εταιρείας, ζ) τον τρόπο εκπροσώπησης της Εταιρείας δικαστικώς και εξωδίκως, η) την απαιτούμενη απαρτία και πλειοψηφία για τη λήψη αποφάσεων από τους Εταίρους, θ) τους λόγους λύσης της Εταιρείας και την εκκαθάριση της μετά τη λύση.

2. Το Καταστατικό της Εταιρείας, καθώς και οι τροποποιήσεις αυτού υποβάλλονται για έγκριση στο Δικηγορικό Σύλλογο της έδρας της Εταιρείας. Αν το Καταστατικό δεν ορίζει διαφορετικά, για την τροποποίηση του απαιτείται απόφαση των Εταίρων που εκπροσωπούν τα 3/4 των εταιρικών μεριδίων.

3...

4. Αν παρέλθει άπρακτο διάστημα ενός (1) μηνός από την υποβολή του, προς έγκριση, Καταστατικού ή της τροποποίησης του, θεωρείται ότι η έγκριση έχει παρασχεθεί.».

11. Περαιτέρω, στο άρθρο 54 του ιδίου ως άνω Κώδικα Δικηγόρων, όπως αυτό ίσχυε πριν την τροποποίησή του με το άρθρο 187 του ν. 4820/2021, ορίζονταν τα εξής:

«Άρθρο 54

Δικαιώματα - Διανομή εσόδων - Ευθύνη των Εταίρων Διαφορές μεταξύ των Εταίρων - Σχέσεις με εντολείς

1. Κάθε Εταίρος έχει δικαίωμα να πληροφορείται αυτοπροσώπως για την πορεία των εταιρικών υποθέσεων, να εξετάζει τα βιβλία και τα έγγραφα σχετικά με τη διαχείριση. Αντίθετη συμφωνία είναι άκυρη.

2. Η ετήσια διανομή καθαρών εσόδων γίνεται μέσα σε τρεις (3) μήνες από το κλείσιμο της διαχειριστικής περιόδου, όπως ορίζεται στο Καταστατικό.

3. Οι Εταίροι μετέχουν στα κέρδη και τις ζημίες της Εταιρείας με βάση τα ποσοστά των μεριδίων τους. Το Καταστατικό δύναται να προβλέπει διαφορετική μέθοδο διανομής των κερδών, καθώς και την καταβολή εκτάκτων αμοιβών για τους Εταίρους, που θα επιδεικνύουν ιδιαίτερη δραστηριότητα, ζήλο, απόδοση και συνεργασία. Κατά τα ποσά αυτά μειώνονται ανάλογα τα έσοδα των λοιπών Εταίρων.

4. Ο Εταίρος που δεν είναι διαχειριστής, ευθύνεται έναντι των λοιπών Εταίρων και της Εταιρείας μόνο για την επιμέλεια που επιδεικνύει στις δικές του υποθέσεις, όπως αυτή οριοθετείται, ερμηνεύεται και εφαρμόζεται σύμφωνα με το άρθρο 746 του Αστικού Κώδικα.

5. Η Εταιρεία ευθύνεται έναντι τρίτων, κατά τις διατάξεις για την ευθύνη των δικηγόρων, για πράξεις ή παραλείψεις των Εταίρων ή συνεργατών δικηγόρων, εφόσον αυτές έγιναν κατά τη διαχείριση ή την αντιπροσώπευση της Εταιρείας. Ο υπαίτιος για την πράξη ή παράλειψη Εταίρος ευθύνεται σε ολόκληρο.

6. Η Εταιρεία έχει δικαίωμα αναγωγής κατά του υπαιτίου Εταίρου κατά το ποσό που η Εταιρεία θα ικανοποιήσει τον τρίτο. Στην περίπτωση που η Εταιρεία έχει ασφαλιστεί για την αστική ευθύνη έναντι τρίτων, δικαίωμα αναγωγής κατά του υπαιτίου εταίρου έχει η Εταιρεία μόνο για το ποσό που δεν καλύφθηκε από την ασφαλιστική Εταιρεία και την ασφαλιστική αποζημίωση.

7...».

12. Με τις διατάξεις του άρθρου 3 του ν. **4174/2013** (Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας – Α΄ 170), παρέχονται οι ορισμοί των νομικών προσώπων και των νομικών οντοτήτων, στους οποίους παραπέμπουν οι διατάξεις του άρθρου 31 του ν. 4321/2015, ως εξής:

«Άρθρο 3

Ορισμοί

Για τους σκοπούς του Κώδικα, ισχύουν οι έννοιες των όρων, όπως εκάστοτε ορίζονται στην κείμενη νομοθεσία, εκτός αν τους αποδίδεται ρητώς διαφορετική έννοια στον Κώδικα. Οι παρακάτω ορισμοί ισχύουν για τους σκοπούς του Κώδικα: α) ..., γ) ως «νομικό πρόσωπο» νοείται: κάθε επιχείρηση ή εταιρεία με νομική προσωπικότητα ή και κάθε ένωση επιχειρήσεων ή εταιρειών με νομική προσωπικότητα, δ) ως «νομική οντότητα» νοείται: κάθε μάρφωμα εταιρικής ή μη οργάνωσης και κερδοσκοπικού ή μη χαρακτήρα που δεν είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο, όπως ιδίως συνεταιρισμός, οργανισμός, υπεράκτια ή εξωχώρια εταιρεία, κάθε μορφής εταιρεία ιδιωτικών επενδύσεων, κάθε μορφής καταπίστευμα ή εμπίστευμα ή οποιοδήποτε μάρφωμα παρόμοιας φύσης, κάθε μορφής ίδρυμα, σωματείο ή οποιοδήποτε μάρφωμα παρόμοιας φύσης, κάθε μορφή προσωπικής επιχείρησης ή οποιαδήποτε οντότητα προσωπικού χαρακτήρα, κάθε μορφής κοινή επιχείρηση, κάθε μορφής εταιρεία διαχείρισης κεφαλαίου ή περιουσίας ή διαθήκης ή κληρονομιάς ή κληροδοσίας ή δωρεάς, κάθε φύσης κοινοπραξία, κάθε μορφής εταιρεία αστικού δικαίου, συμμετοχικές ή αφανείς εταιρείες, κοινωνίες αστικού δικαίου».

13. Ακολούθως, ο Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας του ν. 4174/2013 καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από τον Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας του ν. 4987/2022 (Α΄ 206), ο οποίος επίσης καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από τον ισχύοντα σήμερα Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας του ν. 5104/2024 (Α΄ 58), χωρίς να επέλθει οποιαδήποτε μεταβολή στους ορισμούς του άρθρου 3. Επίσης, με τη διάταξη του άρθρου 71 παρ. 1 του ν. 4987/2022 προβλέπεται ότι τυχόν παραπομπές στις καταργηθείσες διατάξεις του Μέρους Α΄ του ν. 4174/2013, νοούνται ως παραπομπές στις αντίστοιχες διατάξεις του ν. 4987/2022, ενώ, με το άρθρο 85 του ν. 5104/2024, προβλέπεται ότι τυχόν παραπομπές στις καταργούμενες διατάξεις του ν. 4987/2022, νοούνται ως παραπομπές στα αντίστοιχα άρθρα που καταγράφονται στον πίνακα

κωδικοποιούμενων διατάξεων, ο οποίος αποτελεί το Παράρτημα Β` του ισχύοντος Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας (ν. 5104/2024).

14. Εξάλλου, με τις διατάξεις του άρθρου 31 του **ν. 4321/2015** (Α` 32), όπως ισχύουν μετά την τροποποίησή τους από τις διατάξεις του άρθρου 64 του **ν. 4646/2019** (Α` 219), αναφορικά με την αλληλέγγυα ευθύνη των διοικούντων νομικά πρόσωπα, προβλέπονται τα εξής:

«Άρθρο 31

Αλληλέγγυα ευθύνη:

1. Τα πρόσωπα που είναι νόμιμοι εκπρόσωποι, πρόεδροι, διαχειριστές, διευθύνοντες σύμβουλοι, εντεταλμένοι στη διοίκηση και εκκαθαριστές των νομικών προσώπων και νομικών οντοτήτων, όπως αυτές προσδιορίζονται στο άρθρο 3 του ν. 4174/2013 (Κώδικας φορολογικής Διαδικασίας, Α` 170), κατά τον χρόνο της διάλυσης ή συγχώνευσής τους, ευθύνονται προσωπικά και αλληλέγγυα και εις ολόκληρον για την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών, πρόσθετων τελών, προσαυξήσεων και λοιπών επιβαρύνσεων που οφείλονται από αυτά τα νομικά πρόσωπα και τις νομικές οντότητες προς τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης ανεξάρτητα από τον χρόνο βεβαίωσής τους, εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι κατωτέρω προϋποθέσεις:

α. τα ανωτέρω πρόσωπα είχαν μια από τις ανωτέρω ιδιότητες είτε κατά τη διάρκεια λειτουργίας του νομικού προσώπου είτε κατά τον χρόνο λύσης, διάλυσης ή συγχώνευσής του είτε κατά τη διάρκεια της εκκαθάρισης του νομικού προσώπου,

β. οι οφειλές κατέστησαν ληξιπρόθεσμες κατά τη διάρκεια της θητείας τους υπό κάποια εκ των ανωτέρω ιδιοτήτων, με την επιφύλαξη των επόμενων εδαφίων. Αν οι οφειλές διαπιστώνονται μετά από έλεγχο, ως αλληλεγγύως υπεύθυνα πρόσωπα κατά την έννοια της παραγράφου αυτής, νοούνται μόνο τα πρόσωπα στα οποία συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις των στοιχείων α' και γ' κατά το έτος ή την περίοδο στην οποία ανάγονται οι οφειλές αυτές. Σε περίπτωση που οι υπό παρ.1 οφειλές έχουν υπαχθεί σε ρύθμιση, η αλληλέγγυα ευθύνη βαραίνει και τα πρόσωπα στα οποία συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις των στοιχείων α' και γ' κατά τον χρόνο που κάθε δόση της ρύθμισης κατέστη ληξιπρόθεσμη ή η ρύθμιση απωλέσθηκε. Για τα ποσά των τόκων, των προσαυξήσεων, των προστίμων και των λοιπών χρηματικών κυρώσεων, η αλληλέγγυα ευθύνη βαραίνει τα πρόσωπα που είναι αλληλεγγύως υπεύθυνα για την κύρια οφειλή επί της οποίας υπολογίζονται και επιβάλλονται τα ποσά αυτά,

γ. οι εν λόγω οφειλές δεν καταβλήθηκαν ή δεν αποδόθηκαν στο Δημόσιο από υπαιτιότητα των ανωτέρω προσώπων. Το βάρος απόδειξης για την μη ύπαρξη υπαιτιότητας, φέρουν τα υπό παραγράφου 1 πρόσωπα. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας δύνανται να ορίζονται ενδεικτικά περιπτώσεις έλλειψης υπαιτιότητας. Στα νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες που συγχωνεύονται, ευθύνεται αλληλεγγύως με τα παραπάνω πρόσωπα για την πληρωμή των οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών και των επ' αυτών τόκων, προστίμων και προσαυξήσεων και οποιωνδήποτε χρηματικών κυρώσεων του διαλυόμενου νομικού προσώπου και εκείνο ή εκείνη η νομική οντότητα που το απορρόφησε ή το νέο νομικό πρόσωπο ή η νέα νομική οντότητα που συστήθηκε, ανεξάρτητα από τον χρόνο βεβαίωσής τους.

2. (Καταργήθηκε)

3. Τα πρόσωπα που κατά τις διατάξεις του παρόντος άρθρου ευθύνονται προσωπικά και αλληλέγγυα για τις οφειλές νομικού προσώπου ή νομικής οντότητας προς Φ.Κ.Α., κατ' εξαίρεση, είναι δυνατό να εξοφλήσουν ή να ρυθμίσουν αυτοτελώς κατά τις εκάστοτε ισχύουσες περί ρυθμίσεως οφειλών διατάξεις τις οφειλές του νομικού προσώπου προς τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης (Φ.Κ.Α.), που υπήρχαν κατά την ανάληψη των καθηκόντων τους, καθώς και αυτές που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της θητείας τους, ανεξαρτήτως του χρόνου βεβαίωσής τους.

4. Πρόσωπα ευθυνόμενα για την καταβολή ασφαλιστικών οφειλών εκ μέρους του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας, σύμφωνα με το παρόν άρθρο, δύνανται να ασκήσουν έναντι των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης, παράλληλα με το νομικό πρόσωπο ή τη νομική οντότητα, οποιοδήποτε δικαίωμα θα είχε στη διάθεσή του το νομικό πρόσωπο ή η νομική οντότητα.

5. Το άρθρο αυτό ισχύει από την ημερομηνία κατάργησης του άρθρου 115 του ν. 2238/1994 για τα πρόσωπα που ήταν υπεύθυνα με βάση τις διατάξεις της παρ. 4 του άρθρου 4 του ν. 2556/1997 (Α' 270), όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 69 του ν. 2676/1999 (Α' 1). Για τα υπόλοιπα πρόσωπα ισχύει από την ψήφιση του παρόντος».

15. Περαιτέρω, με το άρθρο 187 του **ν. 4820/2021** (Α' 130), η παράγραφος 5 του άρθρου 54 του ν. 4194/2013 αντικαταστάθηκε ως εξής:

«5. Για τις πάσης φύσεως υποχρεώσεις της εταιρείας ευθύνεται μόνο η εταιρεία με την παρουσία της. Τα άρθρα 759, 783 Α.Κ. και η παρ. 1 του άρθρου 270 του ν.

4072/2012 (Α΄ 86) δεν έχουν εφαρμογή στις σχέσεις της εταιρείας και των εταίρων της με εντολές της ή τρίτους. Ειδικά: α) έναντι του Δημοσίου και των φορέων κοινωνικής ασφάλισης εφαρμόζονται, για χρέη που δημιουργούνται μετά τη θέση σε ισχύ της παρούσας, κατ' αναλογία οι προβλέψεις προσωπικής, αλληλέγγυας και εις ολόκληρον ευθύνης των προσώπων του άρθρου 50 του ν. 4174/2013 (Α΄ 170) και του άρθρου 31 του ν. 4321/2015 (Α΄ 32), τα οποία διατηρούν δικαίωμα αναγωγής κατά των λοιπών μελών της εταιρείας κατά την αναλογία συμμετοχής τους στην εταιρεία, σύμφωνα με την παρ. 3, β) έναντι των εντολέων της, η εταιρεία ευθύνεται, κατά τις διατάξεις για την ευθύνη των δικηγόρων (άρθρα 160 του παρόντος και 73 του ΕισНКΠολΔ (π.δ. 503/1985, Α΄ 182), για πράξεις ή παραλείψεις των εταίρων ή συνεργατών δικηγόρων, εφόσον αυτές έγιναν κατά τον χειρισμό υπόθεσης εντολέα της εταιρείας και διατηρεί δικαίωμα αναγωγής κατά του υπαιτίου εταίρου, κατά το ποσό που η εταιρεία θα ικανοποιήσει τον τρίτο. Αν η εταιρεία έχει ασφαλιστεί για την αστική ευθύνη έναντι τρίτων, δικαίωμα αναγωγής κατά του υπαιτίου εταίρου έχει η εταιρεία μόνο για το ποσό που δεν καλύφθηκε από την ασφαλιστική εταιρεία και την ασφαλιστική αποζημίωση».

16. Τέλος, στις διατάξεις του άρθρου 25 του ν. **4611/2019** (Α΄ 32), όπως ισχύουν μετά την τροποποίησή τους με τις διατάξεις του άρθρου 41 του ν. **4756/2020** (Α΄ 235), του άρθρου 56 του ν. **4940/2022** (Α΄ 112) και του άρθρου 23 του ν. **5036/2023** (Α΄ 77) προβλέπονται, ως προς την χορήγηση Αποδεικτικού Ασφαλιστικής Ενημερότητας (Α.Α.Ε.) για μεταβίβαση ακινήτου ή σύσταση εμπράγματος δικαιώματος επ' αυτού, τα εξής:

«Άρθρο 25

Αποδεικτικό ασφαλιστικής ενημερότητας για μεταβίβαση ακινήτου ή σύσταση εμπράγματος δικαιώματος:

«1. Ειδικά για τη μεταβίβαση ακινήτου εξ επαχθούς αιτίας ή για τη σύσταση εμπράγματος δικαιώματος επ' αυτού, ισχύουν οι ακόλουθοι όροι: α) Αν υπάρχει ρυθμισμένη οφειλή και τηρούνται οι όροι της ρύθμισης, χορηγείται αποδεικτικό ασφαλιστικής ενημερότητας, εφόσον η οφειλή είναι διασφαλισμένη, σύμφωνα με τους όρους που ορίζει η απόφαση της παρ. 1 του άρθρου 29. Η οφειλή θεωρείται διασφαλισμένη ιδίως όταν παρέχεται εμπράγματη ασφάλεια σε άλλο ακίνητο κυριότητας του οφειλέτη ή όταν προσκομίζεται εγγυητική επιστολή πιστωτικού

ιδρύματος ισόποσης αξίας. Αν η οφειλή δεν είναι διασφαλισμένη, χορηγείται βεβαίωση οφειλής, που υπέχει θέση ασφαλιστικής ενημερότητας, υπό τον όρο της παρακράτησης από το τίμημα ποσού μέχρι του ύψους της οφειλής, β) Αν υφίσταται οφειλή που δεν είναι ρυθμισμένη, χορηγείται βεβαίωση οφειλής, που υπέχει θέση ασφαλιστικής ενημερότητας προς τον σκοπό της μεταβίβασης, με τον επιπρόσθετο όρο παρακράτησης του ποσού της οφειλής από το τίμημα και απόδοσής του στον οικείο φορέα από τον συμβολαιογράφο, γ) Στις περιπτώσεις που το τίμημα από τη μεταβίβαση ακινήτου δεν υπολείπεται της αντικειμενικής αξίας αυτού και υφίστανται βεβαιωμένες ληξιπρόθεσμες οφειλές στη Φορολογική Διοίκηση και στον e-ΕΦΚΑ που υπερβαίνουν αθροιστικά το ύψος του τιμήματος, κατά τη χορήγηση αποδεικτικού ενημερότητας ή βεβαίωσης οφειλής του άρθρου 12 του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας (ν. 4987/2022, Α' 206) και βεβαίωσης οφειλής του παρόντος άρθρου, οι απαιτήσεις της Φορολογικής Διοίκησης και οι απαιτήσεις του e-ΕΦΚΑ ικανοποιούνται συμμετρως από το τίμημα. Για την εφαρμογή της σύμμετρης ικανοποίησης του πρώτου εδαφίου λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των βεβαιωμένων ληξιπρόθεσμων οφειλών στη Φορολογική Διοίκηση, το οποίο αναγράφεται επί του αποδεικτικού ενημερότητας ή της βεβαίωσης οφειλής του άρθρου 12 του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και του Διοικητή της Α.Α.Δ.Ε., δύνανται να καθορίζονται η διαδικασία, οι λεπτομέρειες και ο χρόνος εφαρμογής της περίπτωσης αυτής.

2. Για τη μεταβίβαση ακινήτου λόγω χαριστικής αιτίας, εφόσον υφίσταται οφειλή, ρυθμισμένη ή μη, χορηγείται αποδεικτικό ασφαλιστικής ενημερότητας προς τον σκοπό της μεταβίβασης ή της παραχώρησης, εφόσον υπάρχει ισόποση διασφάλισή της.

3. Για τους σκοπούς εφαρμογής του παρόντος, για την έκδοση του αποδεικτικού ασφαλιστικής ενημερότητας και της βεβαίωσης οφειλής που επέχει θέση ασφαλιστικής ενημερότητας, λαμβάνονται υπόψη μόνον οι βεβαιωμένες, κατά τον χρόνο υποβολής του αιτήματος, οφειλές».

Ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων

17. Από τις προαναφερόμενες διατάξεις, ερμηνευόμενες αυτοτελώς, αλλά και σε συνδυασμό μεταξύ τους, ενόψει και όλου του νομικού πλαισίου εντός του οποίου

εντάσσονται, του σκοπού που εξυπηρετούν και των πραγματικών περιστατικών που εκτέθηκαν από την ερωτώσα υπηρεσία, συνάγονται τα ακόλουθα:

18. Όπως προκύπτει από τις διατάξεις του άρθρου 49 του Κώδικα Δικηγόρων (ν. 4194/2013), η σύσταση της δικηγορικής εταιρείας γίνεται αποκλειστικά υπό τη μορφή αστικής επαγγελματικής εταιρείας. Η εν λόγω εταιρία συγκεντρώνει όλα τα εννοιολογικά στοιχεία της αστικής εταιρείας των άρθρων 741 και επ. του Αστικού Κώδικα. Λόγω δε της νομικής της προσωπικότητας (άρθρο 49 παρ. 6 του ν. 4194/2013, σε συνδυασμό με το άρθρο 784 ΑΚ) εφαρμόζονται στην περίπτωση της οι διατάξεις του Α' Κεφαλαίου του Εβδόμου Μέρους του ν. 4072/2012, οι οποίες αφορούν στην ομόρρυθμη εταιρεία, δυνάμει της ρητής πρόβλεψης του άρθρου 270 του ιδίου νόμου, στο οποίο, επιπροσθέτως, προβλέπεται ότι οι τυχόν ειδικές διατάξεις για τις (αστικές) επαγγελματικές εταιρείες με νομική προσωπικότητα εξακολουθούν να ισχύουν.

19. Περαιτέρω, στον Κώδικα Δικηγόρων, και συγκεκριμένα, στο άρθρο 54 αυτού, όπως αυτό ίσχυε μέχρι και την τροποποίησή του την 23.07.2021 με το άρθρο 187 του ν. 4820/2021, δεν υφίστατο ειδική διάταξη, με την οποία να ρυθμίζεται το ζήτημα της ευθύνης των εταίρων της αστικής δικηγορικής εταιρείας έναντι των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης, του Δημοσίου και των τρίτων, για καθυστερούμενες ασφαλιστικές εισφορές, φόρους και συναφείς απαιτήσεις, καθώς και για τα εταιρικά χρέη προς τρίτους, τα οποία δεν απορρέουν από αδικοπραξία.

20. Ωστόσο, σύμφωνα με την, κατά τα ανωτέρω, εφαρμοστέα και στις αστικές δικηγορικές εταιρείες διάταξη του άρθρου 249 παρ. 1 του ν. 4072/2012, για τα χρέη αυτών ευθύνονται παράλληλα όλοι οι εταίροι, απεριόριστα και εις ολόκληρον, ενώ, κατά το άρθρο 258 παρ. 1 και 3, αυτή η απεριόριστη και εις ολόκληρον ευθύνη υφίσταται είτε τα χρέη γεννήθηκαν μετά την είσοδο του εταίρου στην εταιρεία είτε προϋπήρχαν αυτής³.

21. Όπως δε γίνεται ορθά δεκτό, τόσο από τη νομολογία, όσο και από τη θεωρία, δεν μπορεί να συναχθεί αντίθετο προς τα ανωτέρω επιχείρημα από το γεγονός ότι στο άρθρο 54 του Κώδικα Δικηγόρων, όπως αυτό ίσχυε πριν την τροποποίησή του με το άρθρο 187 του ν. 4820/2021, δεν γινόταν οποιαδήποτε αναφορά στην ευθύνη των

³ ΔΕΦΑΘ 1772/2025, ΝΟΜΟΣ, ΔΕΦΠειρ 948/2023, 767/2023, αδημ.

εταίρων για τα προαναφερθέντα εταιρικά χρέη. Ούτε θα μπορούσε να θεωρηθεί, ότι επειδή ο Κώδικας Δικηγόρων δεν ρύθμιζε ειδικά την ευθύνη των εταίρων δικηγόρων για αυτά τα χρέη της δικηγορικής εταιρείας, τέτοια ευθύνη δεν υπήρχε, δεδομένου ότι πρόκειται για αστική εταιρεία, με ρητή παραπομπή, αναφορικά με την ευθύνη των μελών της, στη διάταξη του άρθρου 258 του ως άνω νόμου 4072/2012, χωρίς - τουλάχιστον μέχρι τη θέση σε ισχύ του άρθρου 187 του ν. 4820/2021 - να υπάρχει αντίθετη (και ειδικότερη) ρύθμιση στον Κώδικα Δικηγόρων⁴.

22. Εν τω μεταξύ, και ενώ βρίσκονταν σε ισχύ όλες οι προαναφερθείσες ρυθμίσεις, με το άρθρο 31 παρ. 1 του νόμου 4321/2015, θεσπίσθηκε η πρόβλεψη περί προσωπικής, αλληλέγγυας και εις ολόκληρον ευθύνης των αναφερομένων σε αυτό προσώπων, για την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών, πρόσθετων τελών, προσαυξήσεων και λοιπών επιβαρύνσεων προς τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης, υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στα εδάφια α', β' και γ' του εν λόγω άρθρου. Ειδικότερα, όπως προκύπτει και από τη σχετική αιτιολογική έκθεση, με τις διατάξεις του άρθρου 115 του ν. 2238/1994 (Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος), θεσπίσθηκε, το πρώτον, η ευθύνη των εκπροσώπων των Α.Ε., Ε.Π.Ε. και των λοιπών νομικών προσώπων, για την πληρωμή των οφειλών προς το Δημόσιο, με την ατομική τους περιουσία. Ακολούθως, προβλέφθηκε η αναλογική εφαρμογή της διάταξης αυτής και για τις οφειλόμενες ασφαλιστικές εισφορές των νομικών προσώπων⁵. Ωστόσο, με μεταγενέστερες νομοθετικές μεταβολές, ρυθμίστηκαν εκ νέου και με μεγαλύτερη λεπτομέρεια τα ζητήματα της αλληλέγγυας ευθύνης των διοικούντων νομικά πρόσωπα, για τις οφειλές προς το Δημόσιο, χωρίς να υπάρξει νεότερη ρύθμιση για την αναλογική εφαρμογή των ρυθμίσεων αυτών και για τις οφειλόμενες ασφαλιστικές εισφορές. Με σκοπό λοιπόν την κάλυψη του κενού αυτού που δημιουργήθηκε, αλλά και την εναρμόνιση της σχετικής νομοθεσίας προς τα ισχύοντα στη φορολογική διοίκηση, τέθηκε σε ισχύ η ανωτέρω ρύθμιση του άρθρου 31 παρ. 1 του νόμου 4321/2015.

⁴ Μ. Θ. Μαρίνου/Γ Τριανταφυλλάκη, Δίκαιο προσωπικών εταιριών, σ. 947, 956-, ΕφΘεσ 23/2020, Ελλ. Δ/νη 2020, σελ. 1444, Αρμ. 2021, σελ. 1136.

⁵ Άρθρο 4 παρ. 4 του ν. 2556/1997 (Α' 270), όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 2 του άρθρου 69 του ν. 2676/1999 (Α' 1).

23. Η διάταξη του άρθρου 31 παρ. 1 του ν. 4321/2015, περί προσωπικής, αλληλέγγυας και εις ολόκληρον ευθύνης για την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών των σε αυτήν αναφερόμενων προσώπων, δεν είχε ως σκοπό να αναιρέσει, όσον αφορά τις ασφαλιστικές οφειλές εταιριών, τυχόν ευθύνη των εταίρων τους, κατά τις διατάξεις του εμπορικού και του αστικού δικαίου, όπως οι προαναφερόμενες διατάξεις του ν. 4072/2012⁶. Αντίθετα, με τη διάταξη αυτή, επιδιώχθηκε, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, συνιστάμενους στη διασφάλιση της είσπραξης των οφειλόμενων από νομικά πρόσωπα και νομικές οντότητες ασφαλιστικών οφειλών, η επέκταση του κύκλου των ευθυνόμενων σχετικά προσώπων, με την πρόβλεψη της αλληλέγγυας ευθύνης των φυσικών εκείνων προσώπων που διευθύνουν τα νομικά πρόσωπα και τις νομικές οντότητες και στα διευθυντικά καθήκοντα των οποίων, προδήλως, περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η μέριμνα για τη συμμόρφωση των τελευταίων προς τις απορρέουσες από την ασφαλιστική νομοθεσία υποχρεώσεις τους⁷. Και τούτο, διότι στη συντριπτική πλειοψηφία των εταιρικών μορφωμάτων και νομικών οντοτήτων, τα καθήκοντα διοίκησης και διαχείρισης μπορούν να ανατίθενται (και πράγματι ανατίθενται) σε τρίτα πρόσωπα, τα οποία δεν έχουν την ιδιότητα του εταίρου⁸ και επομένως, ελλείψει της προαναφερθείσας διάταξης, δεν θα έφεραν οποιαδήποτε ευθύνη για την εξόφληση των καθυστερούμενων ασφαλιστικών εισφορών, αν και οι σχετικές οφειλές θα είχαν δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια της άσκησης των δικών τους διευθυντικών και διαχειριστικών καθηκόντων.

24. Από τα προαναφερθέντα, καθίσταται σαφές ότι η ιδρυόμενη με το άρθρο 31 παρ. 1 του ν. 4321/2015 αλληλέγγυα ευθύνη των διοικούντων νομικά πρόσωπα, δεν ήρθε για να καταργήσει την προβλεπόμενη στις παλαιότερες διατάξεις του Αστικού και του Εμπορικού Δικαίου ευθύνη των εταίρων για τις σχετικές οφειλές, αλλά για να τη

⁶ Βλ. ad hoc: ΔΕφΠειρ 948/2023 και 767/2023, αδημ., ΔΠρΑθ 7451/2024, ΝΟΜΟΣ, και τις εκεί περαιτέρω παραπομπές στη νομολογία.

⁷ Βλ. ΟλομΣτΕ 674/2021, ΣτΕ 1242/2023, ΣτΕ 1187/2018 7μ., ΝΟΜΟΣ. Πρβλ. ΣτΕ 1028/2013, 1392/2008, ΝΟΜΟΣ. Βλ. επίσης, ΝΣΚ 45/2025.

⁸ Βλ. ειδικότερα, το άρθρο 58 του ν. 4072/2012 για την Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία, το άρθρο 87 του ν. 4548/2018 για την Ανώνυμη Εταιρεία, το άρθρο 17 του ν. 3190/1955 (όπως ισχύει κατόπιν τροποποίησής του με το άρθρο 7 του π.δ. 419/1986 και με το άρθρο 3 παρ. 4 του ν. 4541/2018) για την Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης, κ.ά.

συμπληρώσει. Ως εκ τούτου, ο εταίρος αστικής επαγγελματικής εταιρείας, ο οποίος ουδέποτε άσκησε διαχειριστικά καθήκοντα στην εταιρία αυτή, δεν απαλλάσσεται από την αλληλέγγυα ευθύνη του για την καταβολή των οφειλόμενων από την εταιρεία ασφαλιστικών εισφορών και τούτο, διότι ο ιδρυτικός λόγος της δικής του ευθύνης, απορρέει από τις διατάξεις των άρθρων 249, 258 και 270 του ν. 4072/2012, δυνάμει της εταιρικής του ιδιότητας και όχι από τις διατάξεις του άρθρου 31 του ν. 4321/2015⁹.

25. Εξάλλου, όπως ορθά γίνεται δεκτό, οι προαναφερθείσες διατάξεις των άρθρων 249, 258 και 270 του ν. 4072/2012, που αφορούν στην ευθύνη των εταίρων της αστικής επαγγελματικής εταιρείας, σε κάθε περίπτωση είναι ειδικότερες και ως τέτοιες, κατισχύουν έναντι εκείνων του άρθρου 31 του ν. 4321/2015, οι οποίες είναι γενικές¹⁰.

26. Με βάση τα προαναφερθέντα, οι εταίροι αστικής δικηγορικής εταιρείας ευθύνονται αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με το νομικό πρόσωπο της εταιρείας για ασφαλιστικές οφειλές αυτής, οι οποίες προέκυψαν πριν την 23.07.2021, ανεξάρτητα από το αν άσκησαν ή όχι διαχειριστική εξουσία σε αυτή. Επομένως, στην περίπτωση του πρώτου σκέλους του ερωτήματος, η Ε.Γ. ευθύνεται προσωπικά για την καταβολή των σχετικών ασφαλιστικών οφειλών, δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 249, 258 και 270 του ν. 4072/2012, δεδομένου ότι, κατά τον χρόνο εκείνο, δεν υφίστατο στον Κώδικα Δικηγόρων οποιαδήποτε ειδική διάταξη περί τοιαύτης ευθύνης των εταίρων αστικής δικηγορικής εταιρείας, η οποία θα κατίσχυε των διατάξεων της Εμπορικής Νομοθεσίας (άρθρο 270 παρ. 2 του ν. 4072/2012), ενώ ο Γ.Χ. ευθύνεται για τις ίδιες οφειλές, τόσο δυνάμει των ίδιων ως άνω διατάξεων, λόγω της ιδιότητάς του ως εταίρου της εν λόγω δικηγορικής εταιρείας, όσο και δυνάμει των ειδικών διατάξεων

⁹ Βλ. σχετικά: Β. Μπουκουβάλα, «Η αλληλέγγυα ευθύνη των διοικούντων νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες. Με αφορμή τις Α394/2022, Α82/2022, 210/2021 και 30/2021 αποφάσεις του Διοικητικού Εφετείου Πατρών, ΕΔΔ, 2, 2023, σελ. 138 επ. και ιδίως σελ. 140 επ. Βλ. επίσης: ΔΕφΠειρ 948/2023 και 767/2023, αδημ., ΔιοικΕφΘεσ Α2103/2020 αδημ., ΔΠρΑθ 7451/2024, ΝΟΜΟΣ.

¹⁰ Β. Μπουκουβάλα, ό.π., σελ. 141, ΔΕφΠειρ 948/2023, σκ.5, ΔΕφΠειρ 767/2023, σκ.5.

του άρθρου 31 του ν. 4321/2015, λόγω της ιδιότητάς του ως διαχειριστή της ίδιας δικηγορικής εταιρείας.

27. Ωστόσο, την 23.07.2021, δημοσιεύθηκε ο νόμος 4820/2021, με το άρθρο 187 του οποίου, αντικαταστάθηκε η παράγραφος 5 του άρθρου 54 του Κώδικα Δικηγόρων. Με τη διάταξη αυτή, προβλέπεται, πλέον, ότι για τις πάσης φύσης υποχρεώσεις της δικηγορικής εταιρείας (επομένως και για εκείνες που δεν σχετίζονται με την αστική ευθύνη αυτής) ευθύνεται μόνο η εταιρία με την παρουσία της και ότι τα άρθρα 759¹¹ και 783¹² του Α.Κ., καθώς και η παράγραφος α΄ του άρθρου 270 του ν. 4072/2012¹³ δεν έχουν εφαρμογή στις σχέσεις της εταιρείας και των εταίρων της με εντολές της ή τρίτους.

28. Στο σημείο αυτό, είναι επιβεβλημένη μία σύντομη ιστορική αναδρομή στα γεγονότα που οδήγησαν στη θέσπιση της προαναφερθείσας, ειδικής πλέον, διάταξης, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ερμηνεία της, σύμφωνα προς τον σκοπό ο οποίος επιδιώχθηκε από το νομοθέτη με αυτή:

29. Υπό το κράτος των διατάξεων των άρθρων 249, 258 και 270 του ν. 4072/2012, είχε διευρυνθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό η ευθύνη των εταίρων των δικηγορικών εταιρειών, ελλείψει ειδικότερης σχετικής διάταξης στον Κώδικα Δικηγόρων, η οποία – εάν υφίστατο – θα κατίσχυε αυτών. Με τη θέσπιση της ευθείας, απεριόριστης και εις ολόκληρον ευθύνης των εταίρων, είχε καταστεί δυσχερής η ανάπτυξη δικηγορικών εταιρειών, γιατί οι Έλληνες δικηγόροι αποθαρρύνονταν να συμμετάσχουν σε αυτές,

¹¹ Άρθρο 759 - Υποχρεώσεις απέναντι σε τρίτους: «Οι υποχρεώσεις που γεννήθηκαν απέναντι σε τρίτους από την διαχείριση ή την αντιπροσώπευση της εταιρίας βαρύνουν όλους τους εταίρους κατά το λόγο της εταιρικής μερίδας του καθενός».

¹² Άρθρο 783 - Ανεπάρκεια του ενεργητικού: «Αν τα εταιρικά πράγματα δεν αρκούν για την εξόφληση των χρεών και την απόδοση των εισφορών, για ό,τι λείπει ενέχονται οι εταίροι κατά το λόγο της συμμετοχής τους στις ζημίες. Αν δεν είναι δυνατόν να εισπραχθεί από έναν εταίρο το έλλειμμα που του αναλογεί, ενέχονται γι' αυτό κατά την ίδια αναλογία οι λοιποί εταίροι».

¹³ Άρθρο 270 – Αστική εταιρεία με νομική προσωπικότητα: «1. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου, με εξαίρεση εκείνη της παρ. 3 του άρθρου 251, εφαρμόζονται αναλόγως και στην αστική εταιρεία με νομική προσωπικότητα».

δεδομένου ότι, με την είσοδό τους, θα καθίσταντο αλληλεγγύως υπόχρεοι για όλα τα χρέη των εταιρειών, ακόμα και για εκείνα που προϋπήρχαν της εισόδου τους. Τούτο, μάλιστα, ακόμα και σε περίπτωση που δεν είχαν οποιαδήποτε συμμετοχή στις διαχειριστικές πράξεις που είχαν οδηγήσει στη δημιουργία των χρεών αυτών. Όλα τα ανωτέρω είχαν προκαλέσει την ανησυχία και τη διάχυτη δυσαρέσκεια των δικηγόρων, συναισθήματα που εκφράσθηκαν δυναμικά, κατά τη συνεδρίαση της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδας στην Τρίπολη, την 26^η Ιουνίου 2021.

30. Η πρόταση που διαμορφώθηκε κατά την ανωτέρω συνεδρίαση της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδας, ήταν να ζητηθεί η προώθηση τροπολογίας για την τροποποίηση του άρθρου 54 του Κώδικα Δικηγόρων, ώστε να προβλεφθεί ρητά ότι οι εταίροι δεν ευθύνονται έναντι τρίτων για χρέη της δικηγορικής εταιρείας και ότι για τα χρέη προς το Δημόσιο και Ασφαλιστικούς Φορείς, θα ευθύνεται μόνο η εταιρεία και αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με αυτή ο διαχειριστής εταίρος, με δικαίωμα αναγωγής κατά των λοιπών εταίρων, κατά τη μερίδα συμμετοχής τους. Στη σχετική πρόταση επισυνάφθηκε σχέδιο τροπολογίας, το οποίο υιοθετήθηκε σχεδόν επί λέξει και με ελάχιστες επουσιώδεις τροποποιήσεις, με το άρθρο 187 του ν. 4820/2021. Όπως δε προκύπτει και από το σαφές περιεχόμενο της αιτιολογικής έκθεσης, η οποία συνόδευε την υποβολή της σχετικής τροπολογίας στη Βουλή (υπ' αριθ. 998/83 - 20.07.2021 τροπολογία-προσθήκη του Υπουργείου Δικαιοσύνης), με αυτή επιδιώχθηκε η αντιμετώπιση του προβλήματος της υπέρμετρης και αναίτιολόγητης διεύρυνσης της ευθύνης των εταίρων δικηγορικών εταιρειών, με στόχο την ενθάρρυνση των νέων δικηγόρων να συμμετάσχουν σε αυτές, μέσω του περιορισμού της ευθύνης τους για τα εταιρικά χρέη, η οποία θα ενισχύσει τη δημιουργία βιώσιμων εταιρικών σχηματισμών, με πρόδηλα οφέλη για την αποτελεσματική άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος αλλά και την εν γένει οικονομική δραστηριότητα¹⁴.

¹⁴ Βλ. ενδιαφέρουσες σκέψεις επί του θέματος αυτού σε: *Ε. Λιγούτσικου*: «Φορολογικές ρυθμίσεις που διέπουν τη λειτουργία των δικηγορικών εταιρειών: Η διασταύρωση του Κώδικα Δικηγόρων με τη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων», Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας, 2024, σελ. 492 και επ., και ιδίως σελ. 500 επ.

31. Από όλα τα ανωτέρω στοιχεία και γεγονότα, που οδήγησαν στην τροποποίηση του άρθρου 54 του Κώδικα Δικηγόρων, προκύπτει, πέραν πάσης αμφιβολίας, ότι σκοπός του νομοθέτη ήταν η θέσπιση ειδικής πλέον διάταξης, προς ρύθμιση του ζητήματος της ευθύνης των εταίρων δικηγορικών εταιρειών, η οποία, λόγω του ειδικού της χαρακτήρα, θα κατίσχυε εκείνης των άρθρων 249, 258 και 270 του ν. 4072/2012, κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 2 του άρθρου 270 του νόμου αυτού. Προκύπτει, επίσης, ότι θεμελιώδης επιδίωξη του νομοθέτη ήταν η ενθάρρυνση των δικηγόρων να συμμετέχουν σε δικηγορικές εταιρείες, περιορίζοντας την ευθύνη τους για τα εταιρικά χρέη. Ο δε περιορισμός της σχετικής ευθύνης, συνίσταται στο ότι, με την τροπολογία αυτή, κατ' αρχήν κατέστησαν αποκλειστικά υπεύθυνοι για τα εταιρικά χρέη το νομικό πρόσωπο της εταιρείας και ο διαχειριστής-εταίρος αυτής, πλην, όμως, προβλέφθηκε δικαίωμα αναγωγής αυτών κατά των λοιπών εταίρων, κατά την αναλογία συμμετοχής τους στην εταιρεία. Επομένως, υπό το νέο καθεστώς του Κώδικα Δικηγόρων, η ευθύνη των εταίρων περιορίζεται στο πλαίσιο του αναγωγικού δικαιώματος των άμεσα ευθυνόμενων κατ' αυτών, κατά την αναλογία της συμμετοχής τους στην εταιρεία.

32. Ειδικά δε όσον αφορά τις οφειλές προς το Δημόσιο και τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης, οι οποίες δημιουργούνται μετά τη θέση σε ισχύ της παραγράφου 5 του άρθρου 54 του ν. 4194/2013, όπως αυτή τροποποιήθηκε με το άρθρο 187 του ν. 4820/2021, υπάρχει ρητή πρόβλεψη περί προσωπικής, αλληλέγγυας και εις ολόκληρον ευθύνης των διαχειριστών της εταιρείας, κατ' αναλογική εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του άρθρου 50 του ν. 4174/2013 και του άρθρου 31 του ν. 4321/2015.

33. Αυτή δε η ερμηνευτική προσέγγιση της διάταξης, πέραν του ότι βασίζεται στο σαφές γράμμα του νόμου και στον προφανή σκοπό του νομοθέτη, στοιχίζεται απολύτως και με τη διαχρονική θέση της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας, σύμφωνα με την οποία, διατάξεις όπως οι νυν εξεταζόμενες, οι οποίες θεσπίζουν εξαιρέσεις από την αρχή της αυτοτέλειας των νομικών προσώπων και επιβάλλουν οικονομικά βάρη σε φυσικά πρόσωπα, ιδρύοντας προσωπική,

αλληλέγγυα και εις ολόκληρον ευθύνη αυτών, είναι ειδικές και εξαιρετικές, και ως εκ τούτου, στενά ερμηνευτέες¹⁵.

34. Επομένως, στην περίπτωση του δεύτερου σκέλους του ερωτήματος, λόγω της ειδικής πλέον διάταξης του Κώδικα Δικηγόρων, με την οποία αποκλείεται η προσωπική ευθύνη των απλών εταίρων για τα χρέη της δικηγορικής εταιρείας, η Ε.Γ. δεν ευθύνεται για τα χρέη της εταιρείας του ερωτήματος, τα οποία γεννήθηκαν μετά την 23.07.2021. Για τα χρέη αυτά, συνεχίζει, ωστόσο, να ευθύνεται ο Γ.Χ., ως διαχειριστής της εταιρείας, υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις του άρθρου 31 του ν. 4321/2015.

Απάντηση

35. Σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, επί του τιθέμενου ερωτήματος, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (ΣΤ΄ Τμήμα) γνωμοδοτεί, ομόφωνα, ως ακολούθως:

A. Όσον αφορά τις ασφαλιστικές οφειλές της δικηγορικής εταιρείας «Χ. ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», οι οποίες γεννήθηκαν πριν από την 23.07.2021, η Ε.Γ. ευθύνεται για την καταβολή τους προσωπικά και εις ολόκληρον, δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 249, 258 και 270 του ν. 4072/2012, δεδομένου ότι, κατά τον χρόνο εκείνο, δεν υφίστατο στον Κώδικα Δικηγόρων οποιαδήποτε ειδική διάταξη περί της ευθύνης των εταίρων αστικής δικηγορικής εταιρείας, η οποία θα κατίσχυε των διατάξεων της Εμπορικής Νομοθεσίας (άρθρο 270 παρ. 2 του ν. 4072/2012), ενώ ο Γ.Χ. ευθύνεται για τις ίδιες οφειλές, τόσο δυνάμει των ίδιων ως άνω διατάξεων, λόγω της ιδιότητάς του ως εταίρου, όσο και δυνάμει των ειδικών διατάξεων του άρθρου 31 του ν. 4321/2015 (και υπό τις ειδικότερες προϋποθέσεις που ορίζονται σε αυτό), λόγω της ιδιότητάς του ως διαχειριστή της ως άνω δικηγορικής εταιρείας.

B. Όσον αφορά τις ασφαλιστικές οφειλές της ανωτέρω δικηγορικής εταιρείας, οι οποίες γεννήθηκαν μετά την 23.07.2021, η Ε.Γ. δεν ευθύνεται για αυτές, λόγω της θέσης σε ισχύ της ειδικής, πλέον, διάταξης του άρθρου 54 παρ. 5 του Κώδικα Δικηγόρων, όπως η παράγραφος αυτή αντικαταστάθηκε με το άρθρο 187 του ν. 4820/2021, με την οποία αποκλείεται η προσωπική ευθύνη των απλών εταίρων για

¹⁵ ΟΛΣΤΕ 661/2025, ΣΤΕ 674/2021, 3664/2015, 3333/2008, 2030/2004, κ.ά., ΝΟΜΟΣ.

τα χρέη της δικηγορικής εταιρείας, ενώ, για τις ίδιες οφειλές, ο Γ.Χ. ευθύνεται, δυνάμει της συνδυαστικής εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 54 παρ. 5, εδάφιο β' του Κώδικα Δικηγόρων, με τις διατάξεις του άρθρου 31 του ν. 4321/2015 (και υπό τις ειδικότερες προϋποθέσεις που ορίζονται σε αυτό), λόγω της ιδιότητάς του ως διαχειριστή της ανωτέρω δικηγορικής εταιρείας.

ΘΕΩΡΗΘΗΚΕ

Αθήνα, 2-12-2025

Ο Πρόεδρος

Η Εισηγήτρια

Κωνσταντίνος Γεωργιάδης
Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ.

Νάταλη- Χριστίνα Π. Σαμαρά
Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.